

Sørsamiske eldre sine tanker om alderdommen, forventninger og erfaringer med helsetjenester.
Geriatriskonferansen Karasjok 3- 4 mai 2022. Tove Mentsen Ness

NORD
universitet

NOERHTE
universiteete

www.nord.no

1

Takk

Takk til alle deltagere som har bidratt inn i prosjektene – uten deres deltagelse hadde ikke dette vært mulig.

Mål: Likeverdige tjenester til den samiske befolkningen

Nasjonale retningslinjer samisk sykepleierutdanning

<https://lovdata.no/dokument/LT/forskrift/2021-10-26-3096>

NORD
universitet

NOERHTE
universiteete

www.nord.no

2

Hjemmesykepleie i spredtbygde strøk – historier fra eldste eldre som bor alene og deres sykepleiere – 2 av studiene

Mentsen Ness, T., Enmarker, I., Hellzen, O., Ness, T. M., & Hellzén, O. (2013). Experiences of being old and receiving home nursing care. Older South Sami narrations of their experiences—An interview study. *Open Journal Of Nursing*, 3(1), 1-7.

<https://doi.org/10.4236/ojn.2013.31001>

Mentsen Ness, T., Hellzen, O., Enmarker, I., & Hellzén, P. O. (2015). The Experience of Nurses Providing Home Nursing Care to Oldest Old Persons Living Alone in Rural Areas—An Interview Study. *Open Journal Of Nursing*, 5(4), 336-344. <https://doi.org/10.4236/ojn.2015.54036>

www.nord.no

3

Prosjektene jeg skal presentere i dag

- Eldre sørsamers forventninger til fremtidige hjemmebaserte tjenester – Sverige
- Funn fra 3 delstudier
- SamiCare. Aldring og omsorg i urfolkssamfunn (2019 – 2022).
- Prosjektet studerer aldring, hverdagsliv og hjemmebasert omsorg blant samer i Norge og Tayal-folket i Taiwan.
- Funn fra 3 delstudier, men skal også presentere vår fotobok med bilder og historier fra deltagerne i SamiCare prosjektet 😊

www.nord.no

4

Sørsamisk område – svensk side.

- Ness, T. M., Söderberg, S., & Hellzèn, O. (2020). 'Contradictions in having care providers with a South Sami background who speak South Sami': older South Sami People in Sweden's expectations of home nursing care. *Scandinavian journal of caring sciences*, 34(2), 436-445. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdfdirect/10.1111/scs.12747?download=true>
- Ness, T. M., Söderberg, S., & Hellzèn, O. (2019). 'The same care providers over time who make individual adjustments and have competence' Older South Sami People in Sweden's expectations of home nursing care. *Scandinavian journal of caring sciences*, 34(1), 181-189. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdfdirect/10.1111/scs.12719?download=true>
- Ness, T. M., Soderberg, S., & Hellzen, O. (2021). Older South Sami women and men's expectations regarding home healthcare in Sweden. *The Australian Journal of Advanced Nursing*, 38(4), 41-48.

Eldre sørsamers forventninger til hjemmebaserte tjenester

- Gjennomført i sørsamisk område i Sverige (Västerbotten, Jämtland, Härjedalen og Dalarna).
- 56 deltagere (31 kvinner og 25 menn)
- Alder 69-90
- Telefonintervju
- Hvilke forventninger har sørsamiske eldre til hjemmebaserte tjenester?
- Ønsker sørsamiske eldre tjenesteytere som har sørsamisk bakgrunn og som kan snakke sørsamisk med seg?

De samme tjenesteyterne over tid som gjør individuelle tilpassinger og som har kompetanse.

Ønsker de samme tjenesteyterne over tid – kontinuitet

- Vil at de skal kjenne meg og kjenne igjen meg.
- Trenger ikke å forklare hele tiden

Ønsker at de skal gjøre individuelle tilpassinger

- Se mine behov
- Være fleksible

Ønsker at tjenesteyterne skal ha kompetanse

- Profesjonell kompetanse – vite hva de gjør – kunnskap om sykdommer osv.
- Relasjonell kompetanse – at de er interessert i meg – bruker tid

Noen sitat

- ‘Jeg tror at hvis det er de samme personene som hjelper meg, så slipper jeg hele tiden å mase om mine behov. Å måtte mase er stressende for meg, og jeg tror ikke det er så bra for de som skal hjelpe meg heller’.
- ‘Jeg synes de skal tilpasse seg. Jeg har jobbet som tjenesteyter selv og jeg måtte tilpasse meg dem som hadde behov for hjelp. Du må se hva forskjellige folk trenger. Derfor må du tilpasse. Jeg tror det’.
- ‘Når jeg trenger hjelp så håper jeg at jeg kan snakke godt med dem. Ja, så jeg kan snakke med dem, ja så jeg tenker at det er noe der. Ja, at vi kan snakke sammen, at samtalen virker’

Motsetninger med å ha tjenesteytere med sørsamisk bakgrunn som snakker sørsamisk

Å ha tjenesteytere som snakker sørsamisk er av forskjellig betydning

- Å snakke sørsamisk er viktig – hjertespråket
- Å snakke sørsamisk er hyggelig – kan begge, så det gjør ikke noe
- Å snakke sørsamisk er ikke viktig

Å ha tjenesteytere med sørsamisk bakgrunn er av forskjellig betydning

- Å ha tjenesteytere med sørsamisk bakgrunn er viktig – forstår meg bedre – slipper å forklare. Blir nærere.
- Å ha tjenesteytere med sørsamisk bakgrunn er hyggelig
- Å ha tjenesteytere med sørsamisk bakgrunn er ikke viktig
- Å ha tilgang til samisk mat er viktig – dette ble ikke spurt om av intervjuer, men ble tatt frem likevel av flere av de intervjuede i studien.

Noen sitat

- ‘Jeg vil at de skal forstå meg på mitt eget språk’
- ‘Det er fint (hvis de snakker sørsamisk), men jeg tror ikke at jeg vil kreve det. I dag snakker jo eldre sørsamer svensk’
- ‘Jeg har aldri lært meg sørsamisk for mine foreldre ville ikke lære meg det. De fornektet at de hadde sørsamisk bakgrunn’
- ‘Det er fint hvis de er samiske, men de må ha den rette kompetansen som tjenesteytere og’
- ‘Jeg har ikke levd så tett til den samiske kulturen og jeg kan ikke snakke samisk, men samisk mat er viktig for meg’

Eldre sørsamiske kvinner og menns forventninger til hjemmebaserte tjenester – likheter – forskjeller.

Kvinner

- Å ha samme tjenesteyter som har kompetanse og tid å bruke
- Motsetninger, men foretrekker tjenesteytere med sørsamisk bakgrunn

Menn

- Å ha samme tjenesteyter som har kompetanse og som er hyggelige
- Fint med samisk bakgrunn, men viktigere å ha den riktige kompetansen

Noen sitat

Kvinner

- 'Jeg vil at de skal se hele meg, og om det tar 7 eller 9 minutter, så er det ok. Jeg vil ikke at de skal stå å se på klokka'
- 'Såklart vil jeg det (ha tjenesteyter med samisk bakgrunn). Det ville være så mye lettere. Hun ville forstå bare ved å gå gjennom døren. De kommer ikke forbi det, det er bare slik det er'

Menn

- 'Jeg vil bare ha den beste tjenesteyteren jeg, og hvor de kommer fra spiller ingen rolle, bare de har den rette kompetansen. Det er det som er viktig for meg'
- 'Det går fint for meg slik det er, men det hadde vært fint om de snakket sørsamisk med meg, men likevel går det helt fint med svensktalende hjelpere og'

Hva sier våre funn oss?

- De fleste som blir spurt ønsker tjenesteytere med sørsamisk bakgrunn hvis dette er mulig. Mange snakker også om viktigheten av kontinuitet når det gjelder tjenesteytere. Om de ønsker tjenesteytere som snakker sørsamisk er ulikt, dette har både utgangspunkt i at de også snakker svensk, men også at noen har mistet sitt samiske språk på grunn av forsvenskingen. Slik at vi ser at dette har ulik betydning for de ulike deltagerne. Dette betyr at tjenestene må tilpasse seg den enkelte sine behov.
- Ikke store forskjeller på kvinner og menn, selv om kvinner ser ut til å vektlegge tid og bakgrunnen til tjenesteyterne i litt større grad i våre funn.
- I en studie i SamiCare prosjektet (sendt inn til tidsskrift) ser vi at mange eldre uttrykker glede og håp over at yngre sørsamer lærer seg språket. Noe som de er glad for på grunn av at språket overlever, men også for egen del hvis de skulle få demens og gå tilbake til sitt førstespråk som for de fleste var sørsamisk. Her ser vi på eldre sørsamers håp og bekymringer for fremtiden, og her kommer blant annet språkets betydning frem.
- Tidligere: Ikke vant til å kreve seg når det gjelder tjenester – også 2013
- Viktigheten av å tilrettelegge tjenestene til den enkelte tjenestemottaker med utgangspunkt i den enkeltes livshistorie

www.nord.no

13

Western Norway
University of
Applied Sciences

NORCE

NORGES ARKTISKE UNIVERSITET
• UIT •

NORD
universitet

Aldring og omsorg I urfolkssamfunn – SamiCare.

Prosjekt periode: Jan 2019-Sept 2022

Team: Mai Camilla Munkejord, Tove Mentsen Ness, Jan-Erik Henriksen, Grete Mehus, Wasiq Silan. PhD Research Fellow since Nov 2020: Terhi H Holster
Master Students 2019-2020: June B Eira & Anne Giæver
Prosjektet er finansiert av Norsk Forskningsråd . Grant number; 287301

UNIVERSITY OF HELSINKI

14

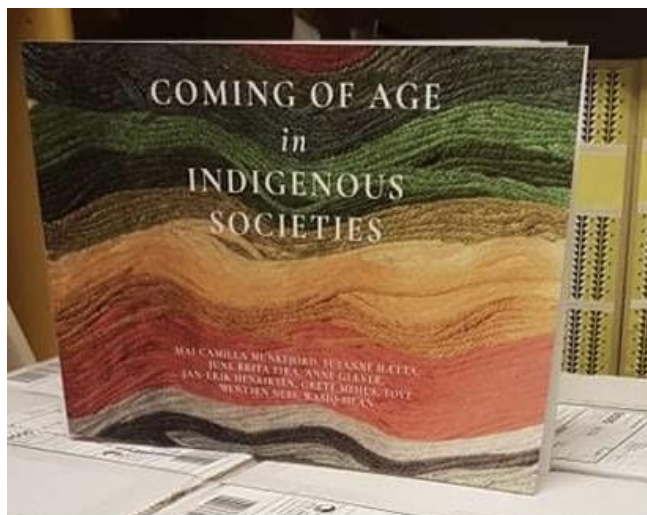
Coming of Age. Fotobok

42 Deltagere fra Norge og fra Taiwan.

Laget som en gave til våre deltagere, men mulig å kjøpe for 250 kroner.

Vi hadde boklansering Alta 24 November 21

Vise boken 😊

SamiCare. De delstudiene jeg skal snakke om i dag 😊

- Ness, T. M., & Munkejord, M. C. (2021). Being connected to nature, reindeer, and family: findings from a photovoice study on well-being among older South Sámi people. *International Journal of Circumpolar Health*, 80(1), 1936971.
- Innsendt etter review: 'All I expect is that they accept that I am a Sami' An analysis of experiences of healthcare encounters and expectations for future care services among older South Sami in Norway.
- Innsendt tidsskrift: Hopeful, but worried for the future. An analysis of the lived consequences of colonization as narrated by older South Sami in Norway

Eldre sørsamer i Norge

- Sørsamisk område.
- 12 (11) deltagere fra 67 til 84 år.
- Dybdeintervju – alle ble intervjuet to ganger
- Photovoice – deltagerne fikk et kamera og tok bilder av det som de opplevde som meningsfylt/ skapte velvære i deres liv, og fortalte historier tilknyttet sine bilder
- Fortalte i tillegg om erfaringer med å bli gammel, motta hjelp, ønsker for fremtidig hjelp, samt håp og bekymringer for fremtiden.

Being connected to nature, reindeer, and family: findings from a photovoice study on well-being among older South Sámi people

- Velvære gjennom å være tilknyttet naturen
- Alle deltagerne fortalte om en sterk tilknytning til naturen og selv om de ikke lengre kunne dra til de plassene som de gjorde som unge kunne de dra et stykke, eller de kunne se bilder og likevel kjenne på en sterk tilknytning.

Velvære gjennom å være tilknyttet naturen

- ‘Jeg synes naturen ser litt grå og miserabel ut på dette bildet, men her ligger også spiren til en ny vår. Det gjør det. Den ligger der’
- Ved å se på landskapet både gjennom et bilde eller ved å stoppe i veikanten kunne gamle minner vekkes og en følelse av velvære skapes. Noen deltagere kunne fortsatt klare å komme seg ut i naturen som tidligere, selv om det kunne være litt begrenset.
- ‘Hvis jeg faller så må jeg ha et tre og holde meg fast i hvis jeg skal komme meg opp igjen, og det er jo litt vanskelig å beregne’

Being connected to nature, reindeer, and family: findings from a photovoice study on well-being among older South Sámi people

- Velvære gjennom å være tilknyttet reinsdyra
- Ulik tilknytning til reindriften – barndom – alltid.
- Reinsgjerdning – mange har glede av dette
- Reinskjøtt

Velvære gjennom å være tilknyttet reinsdyra.

- 'Det er så sosialt og møtes ved gjerde. Du vet, å arbeide med reinsdyra. Det er virkelig... det er det livet handler om. Det er det gode liv'
- 'Mat er mer enn å fylle magen. Mat er kultur og velvære'
- 'Reinkjøtt betyr alt for meg'

Velvære gjennom å være tilknyttet reinsdyra.

- Velvære gjennom å være tilknyttet familien – ektefelle – barn – barnebarn – oldebarn - ektefelle.
- Alle deltagerne opplever velvære gjennom å være sammen med familien sin.
- Alle møtte ikke sin familie så mye som de ønsket, men når de var sammen betydde det mye for alle deltagerne.

Being connected to nature, reindeer, and family: findings from a photovoice study on well-being among older South Sámi people

- Velvære gjennom å være tilknyttet familien – ektefelle – barn – barnebarn – oldebarn - ektefelle.
- Alle deltagerne opplever velvære gjennom å være sammen med familien sin.
- Alle møtte ikke sin familie så mye som de ønsket, men når de var sammen betydde det mye for alle deltagerne.

Velvære gjennom å være tilknyttet familien

- ‘Min familie representerer trygghet for meg. De stikker innom, noen ganger bare for en liten prat eller en kopp kaffe. Før brukte jeg å lage middag når de kom, men det gjør jeg ikke nå. Jeg likte å gjøre det, men jeg har ingen energi til å gjøre det nå. Det er en tid for alt’
- ‘Min største glede i hverdagen er mine barnebarn, som når jeg kan være sammen med dem eller snakke med dem på telefon’

“All I expect is that they accept that I am a Sámi” An analysis of experiences of healthcare encounters and expectations for future care services among older South Sami in Norway

Erfaringer med helsetjenestene og tanker om fremtidige helsetjenester

- **Resultat:** Ambivalente møter med helsevesenet – tjenesteytere. Mange har gode erfaringer, likevel
- Noen ganger føler vi oss nedprioritert
- Noen ganger forstår vi bare ikke hverandre
- De vet ingenting om oss

Noen sitat

- ‘Jeg har hatt den samme fastlegen i årevis. Faktisk, når han flyttet til en annen kommune spurte jeg om han fortsatt kunne være min fastlege for jeg kjente han kjente meg så godt. Og han sa det var greit. Jeg hadde ikke orket å fortelle min historie igjen og igjen. Jeg har hatt den fastlegen etterpå’
- ‘Jeg snakket sørsamisk med min sønn da han var innlagt på sykehuset. En (tjenesteyter) overhørte samtalen og lurte på hvilket språk jeg snakket, og jeg svarte at jeg snakket samisk. Åhh, hvor er dere fra i Finnmark spurte han. Jeg forklarte at vi kom ikke langt unna. Og han var norsk. Ja, han var en dyktig tjenesteyter, men han visste ikke at den sørsamiske befolkningen eksisterte (i området)’

“All I expect is that they accept that I am a Sámi” An analysis of experiences of healthcare encounters and expectations for future care services among older South Sami in Norway

Erfaringer med helsetjenestene og tanker om fremtidige helsetjenester

- **Resultat:** Forventninger til fremtidige helsetjenester i kommune
- Håper de vil akseptere meg
- Lite bekymret for sykehusinnleggelser, men bekymret for hvordan de blir ivaretatt i kommunen – og her blir sykehjemmet særlig nevnt.
- Vil det bli tatt hensyn til de har samisk bakgrunn? Kultur – mat osv
- En annen bekymring hvis de skulle komme i en situasjon hvor de går tilbake til sitt førstespråk og de ikke blir forstått av tjenesteyterne

Noen sitat

- ‘Hvis jeg blir innlagt på sykehuset for et beinbrudd eller et hjerteinfarkt, så har jeg tillit til helsevesenet. Men hvis jeg ender opp på et sykehjem, sittende hjelpeløs, vil jeg da ha tjenesteytere som forstår mine behov eller vil de behandle meg som alle andre? Ja, vil de hjelpe meg så jeg får høre Oddasat eller minne meg på den 6 februar. Vil de gjøre en ekstra innsats for meg den dagen? Vil de la meg ha samisk litteratur? Og hva hvis jeg mister språket? (norsk)’

Sitat fra en av deltagerne.

- I: Vi har snakket litt om fremtiden, men jeg lurer på om du kan si noe om dine drømmer for fremtiden hvis du skulle ha behov for helsetjenester? (I kommunen)
- D: Jeg håper jeg kan få fred i helsetjenestene, at jeg møter fagfolk, og at jeg møter fagfolk som vet hvordan de skal utøve sitt yrke og at de ikke baserer det på myter og rykter.
- I: At de har kunnskap om det å være same?
- D: Det er for mye å be om, men at de aksepterer meg.

Hva sier våre funn oss?

- For å kunne få til likeverdige tjenester til den samiske befolkningen, så må tjenestene tilpasse seg den som mottar tjenesten.
- Velvære og hva som skaper mening for den enkelte er viktig for tjenestene å ha kunnskap om for å kunne tilrettelegge for gode og tilrettelagte tjenester for eldre sørsamer.
- Eldre sørsamers erfaringer i møte med helsetjenestene og fremtidige ønsker, viser at selv om mange er fornøyde med de tjenestene de mottar, så er det også flere som opplever at tjenestene kunne vært bedre, og at de kan møte lite kunnskap om egen bakgrunn. Likeledes viser våre funn at flere er bekymret for de kommunale helsetjenestene og i mindre grad bekymret hvis de blir innlagt på sykehus.
- Økt fokus på tilrettelagte tjenester: Endringer er på vei.... Samisk helseteam – samisk sykepleierutdanning... osv.

Veien videre...

- Hvis vi som tjenesteytere skal klare å tilby likeverdige tjenester til den samiske befolkningen må vi ta deres bakgrunn, ønsker, behov og livshistorie på alvor...
- Takk for meg! 😊

